

Willem Frederik Hermans

Hoitud maja

Hollandi keelest tõlkinud Kerti Tergem

SA Kultuurileht

Tõlgitud väljaandest:

Willem Frederik Hermans
Het Behouden Huis
Ilmunud kogutud teoste 7. köites
Jutustused ja novellid
De Bezige Bij, Amsterdam, 2006

Kogutud teoste väljaandmist korraldab Willem Frederik Hermansi instituut, keda on selleks volitanud Hermansi pärijad.

© Willem Frederik Hermansi pärijad, 2006

© Teksti editsioon ja kommentaarid: Madalmaade Kuningliku Teaduste Akadeemia
Huygensi Instituut, 2006

Raamatu ilmumist on toetanud Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Toimetanud Katrin Kern
Korrektuuri lugenud Triinu Tamm
Kujundanud Maris Kaskmann

© Willem Frederik Hermans, 1952. Algupäränd ilmunud kirjastuses De Bezige Bij,
Amsterdam

© Tõlge eesti keelde ja saatesõna. Kerti Tergem ja Loomingu Raamatukogu, 2021

© Kaanefoto. Emiel van Moerkerken. Avaldatud Amsterdami Van Moerkerkeni
fotoarhiivi loal

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,
Ilona Martson, Mati Sirkel, Marek Tamm, Udo Uibo, Vaapo Vaher

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn
Tel: 627 6425
E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Pakett

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-616-26-0 (trükis)

ISBN 978-9916-616-27-7 (epub)

Suur oks, peaaegu terve latv oli ühtäkki puu all maas, ilma et ma oleksin mingit raginat kuulnud. Selle summutas kärgatus korraks puhmana üles lennanud mätastes, üsna puu lähedal.

Kärgatusi järgnes veelgi, nende tagajärgi ma ei näinud. Ma ei vaadanud ringi. Minu ees ei olnud kedagi. Võib-olla ma olingi kõige esimene. Puid oli vähe ja küllap olin ma hästi nähtav. Ometi tundus, et tulistati umbropsu. Mu jalad vänderdasid kõval maakamaral igal sammul. Tõus oli pikk ja järsk. Teispool nõlvakut redutasid sakslased. Ma lootsin, et nad tulevad meile vastu. Leida kusagil varju, vaikselt peitu pugeda. Juba ainuüksi janu ei lasknud mul edasi liikuda. Mu välipudel oli tühi. Otsisin pilguga teisi. Kedagi ei olnud nii lähedal, et oleksin saanud vett küsida.

Siis lasi seersant vilet. Tulime piki jäärakupõhja kokku ja heitsime siruli, et puhata. Sirutasin käe oma tühja välipudeligale välja. Ent kõik, kes seda nägid, raputasid pead. Tegelikult ei pannud peaaegu keegi seda tähelegi. Seersant, kes lamas mulle kõige lähemal, oli kaitseks kuumuse ja valguse eest omale kiivri näole tõmmanud ning nägi käed rinnal risti lebades välja, nagu magaks. Päike paistis heledalt, vihma polnud päevi sadanud. Kollane maapind oli nii kuiv, et granaadiplahvatustes ülespaiskuv tolm jäi õhku rippuma.

Heitsin pilgu käekellale. See näitas pool kaks. Lasus vaikus, kõik sõjas osalejad näisid olevat end lõdvaks lasknud, nagu oleks sõda üks suur haige keha, mis on just saanud morfiinisüsti. Ainus asi, mis toimus: kolm hävitajat ajasid kõrgel õhus üksteist taga. Jälgisin neid, kuivanud rohulible hammaste vahel. Nad jätsid taevasinasse valgeid vinjette, nagu seda teevad reklaamikirjutajad. See nägi välja nii, nagu teeksid nad seda meie lõbustamiseks ja üksnes sellepärast. Parem on mitte üritada lugeda, mida nad kirjutavad, muidu lähed hulluks. Coca-Cola. Neil läheb mõlemat kätt vaja, mõtlesin ma, aga võib-olla hoiavad nad suus kummivoolikut, millest jooki imeda. Kuulid nende kuulipildujatest tungisid lähedal maasse. Ka nii võib täppi panna, mõtlesin,

ja mina lihtsalt istun siin ega tee midagi. Mul on janu. Praegugi võin pihta saada, nagu oleks istumine surmanuhtlusega karistatav. Kõik ju surevad kunagi, ka siis, kui sõda ei ole. Mis vahet siis – sõda või mitte? Kujutleda end kellekski, kel puudub mälu, kes ei oska mõelda millestki muust kui sellest, mida ta näeb, kuuleb ja tunneb... tema jaoks ei ole sõda olemas. Tema näeb seda küngast, taevast, tunneb, kuidas ta kuiv kurk krimpsu tõmbub, kuuleb, kuidas kärgatab... selleks on tal mälu vaja, et teada, misasi. Ta kuuleb kärgatusi, näeb siin-seal inimesi lamamas, on soe, päike paistab, kolm lennukit harjutavad reklaamikirjutamist. Midagi pole korrast ära. Sõda ei ole olemas.

Mulle meenus hispaanlane, kes oli mult hommikul tikku küsinud. Ta oskas mõne sõna prantsuse keelt. Väeüksuses, mis koosnes bulgaaria, tšehhi, ungari ja rumeenia partisanidest, polnud kedagi, kelle jutust ma aru saanud oleksin.

Kui kaua ma nüüd juba Hollandist ära olingi, mõtlesin ma, muudkui võõrastel maadel, kõikjal õhtuti seesama pimedus linnades ja siis lõpuks mitte kedagi, kellega rääkida saaks. Saksamaal võisin vähemalt teiste vestlusi pealt kuulata. Nüüd aga oli kõik, mida ma kuulsin, lihtsalt heli. Mootorite vingumine, plahvatused, kuulide vilin, loomade kriisked, haukumine, krabin, kägin, tümin. Ka inimesed töid kuulda-vale üksnes helisid. „*Kõigi maade proletaarlased, ühinege!*“ – aga nad ei ole suutelised üksteisega sõnakestki vahetama.

Teinekord ei mõistnud ma isegi käsklusi. Ohvitseridele see eriti korda ei läinud. Kolme päeva eest oli meie salk omade tule all. Lisaks tuldi Vene eriosakonnast, valiti välja viis meest ja lasti need maha kuuri taga, kus me varjul olime. Üks meestest tegi katset jalga lasta. Järgmisel päeval lebas ta tee peal maas, nägu taeva poole. Keegi ei julgenud teda kõrvale lohistada. Marssisime temast üle, astusime talle peale, et rivi-samm sassi ei läheks. Mina kõndisin rivi tagumises otsas. Kui ma selle mehe juurde jõudsin, oli tema nägu juba lõmastatud ja äratundmatu. Ma ei suutnudki aru saada, kes see oli. Pidin teda kolm kuud iga päev näinud olema. Aga nii ehk teisiti ei oleks ma teadnud, mis ta nimi oli.

Sel ajal kui üks hävitajatest hakkas kõrgust kaotama, mõtlesin ma tolle hispaanlase peale, kes prantsuse keelt tõnkas. Nüüd oleksin küll tahtnud temaga vestelda.

Lennuk muutus nõgiseks komeediks ja sööstis kusagil mu selja taga vastu maad. Kõmakas oli nii võimas, nagu oleks maailm teinud

miljonikordseks võimendatud neelamishäälitsuse. Selles helis oli tunda rahuldust, justkui oleks maamuna seda lennukit passinud nagu konn kärbest. Siis hakkas must tossupilv aeglaselt varjama vaadet tee peale. Äkitselt nägin läbi pilve toda hispaanlast paljapäi minu poole tulemas. Tundus, nagu oleks allakukkunud lennuk ta siia toonud, justkui oleks ta puutumatusena rusude vahelt nähtavale ilmunud.

Tahtsin talle midagi hüüda; oleksin tahtnud hüüda: Ma just mõtlesin su peale! Ma ei osanud seda aga nii kiiresti sõnastada. Võimalik, et olin kõneoskuse kõige täiega minetanud.

Seepärast ei vaevunud ma isegi talle tervituseks kätt kergitama. Tema aga paistis mind sellegipoolest ära tundvat. Ta kükitas minu juurde maha. Kiivri, mida ta nagu pange käevangus oli hoidnud, asetas ta oma põlvele.

„Kust tulek?“ küsis ta.

„Hollandist! Neli aastat juba kodunt ära! November 1940!“

„Ah! Tühiasi! Mina kaheksa aastat!“ Ta lõi parmu oma põsel surnuks. „Kaheksa aastat!“ Ta ajas kaheksa sõrme püsti.

Nüüd ei tulistatud enam kusagil. Ainus kuuldav heli oli põleva lennuki pragin meie selja taga.

„Ma spioon,“ ütlesin, „natuke...“ Näitasin käega, kui väheke ma olin spioon olnud, mõeldes samal ajal järgmise lause peale.

„Sakslased võtsid vangi. Vangla. Mõistsid süüdi. Kolm aastat. Sunnitööl. Teel teise vanglasse põgenesin. Siis jälle võtsid vangi. Koonduslaager. Strellwitz. Tead Strellwitzi? Kuus kuud. Jälle põgenesin. Võeti kinni, just enne Šveitsi piiri. Saksimaal hüppasin rongi pealt maha. Kõndisin, muudkui kõndisin ida poole.“ Vaatasin talle otsa ilma midagi tähele panemata. Praegu ma ei mäletaks isegi seda, mis värvi silmad tal olid. Vaatasin talle otsa niimoodi, nagu enamasti teisi vaadatakse: ilma nende kohta päriselt midagi teada saamata, olles tõendusmaterjali puudumise tõttu sunnitud eeldama, et nad on umbes samasugused nagu sa ise. – Sõnad pole muud kui õhuvool hermeetiliselt suletud ruumis, nad ei muuda midagi olemuslikku, vaid taastavad pidevalt tasakaalu, olemata seda kunagi rikkunud.

„Mina Hispaaniast kui kodusõda,“ vastas tema, „mina kommunist. Prantslased kinni võtma. Laagris. Siis põgenema. Laeva peal. Türgi. Venemaa.“